

MÁSODIK RÉSZ.

KÖZIGAZGATÁS.

A) A közigazgatás általában.

Arad közigazgatási szempontból nemcsak egy megyének, hanem egy jelentékeny országrésznek kétségtelen góczpontját képezi. A kereskedelmi és iparkamara területének legnagyobb része gazdaságilag és társadalmilag határozottan Aradra gravitál. És Arad, daczára ennek, közigazgatási és törvénykezési szempontból még sem kerületi főváros. Másutt (lásd a társadalmi élet fejezetét) tüzetesebben kifejtem az okokat, melyek ez eredményre vezettek; tény az, hogy Aradnak sem királyi táblája, sem más a megyén kívülre is terjedő hatáskörrel bíró hatósága nincs. Az aradi kir. törvényszék járásbíróágaival együtt a nagyváradi királyi táblához tartozik; tankerületi főigazgatósága szintén Nagyváradon van; az adóügyek kezelése tekintetében a kerületi felosztásnak ideje lejárván, természetesen királyi pénzügyigazgatóság most már Aradon is van, mely az egyenes és közvetett adókat egyaránt kezeli; annak osztályát képezi a volt illeték-kiszabási hivatal is; alá van rendelve a pénzügyőrség, a kataszteri nyilvántartási felügyelőség, a másodosztályú vámhivatal s a megyében levő összes adóhivatalok. Ellenben a dohánybeváltó hivatal s a dohánykiszérleti állomás a központi dohányjövédéki igazgatóság alá van rendelve. Korábban a kerületi hivatalokkal Arad szerencsésebb volt. A 40-es években létesített kerületi váltótörvényszék egyike Aradon helyezettetett el s az új bírósági szervezet létesítéseig folyton itt maradt. A sajtóbiráskodással foglalkozó kerületi esküdtzék szintén az aradi királyi törvényszékkel kapcsolatban működött s elvitelének egyedüli oka az volt, mert Aradon királyi táblát nem állítottak fel. A régibb aradi pénzügyigazgatóság hatásköre is több megyére terjedt ki. Jelenleg kerületi jellege csupán a jószágigazgatóságnak, a vasúti üzletvezetőségnek és a VI. kerületi culturmérnökségnek van; hatósági functiót azonban ezek közül egy sem teljesít. Az államépítészeti hivatal, melynek a gőzgépezelőket és kazánfűtőket vizsgáló bizottság is alá van rendelve, csak Aradvármegyének út- és középítészeti ügyeivel foglalkozik. A marosi folyammérnökség Aradon van ugyan elhelyezve, de hatósági teendői annak sincsenek. Ellenben a Körösök folyam-

mérnöksége Gyulán, a bányakapitányság Nagy-Bányán és a nagyhalmágyi járásra nézve Zalánán van elhelyezve. Az erdőhatóság Lippán van, Temesmegyében. A posta- és távirada igazgatóság pedig szintén Nagyváradon. Közgazdasági előadó mind a két törvényhatóságban külön van: Aradon és Aradvármegyében, melynek 10 járásában 10 külön gazdasági tudósító is működik. Az állami igazgatási közegek közül még csak a csendőr-szárnyparancsnokságot nem említettem, mely szintén Aradon van elhelyezve.

Mindezeket csak a monografia teljességének kedvéért hoztam fel és mert a két törvényhatóság igazgatásával összefüggésben állanak. Feladatomhoz képest e részben mindazáltal tüzetesen csak Aradvármegye, Arad sz. kir. város közigazgatását s a megyei igazságszolgáltatást ismertetem. A vármegye közigazgatása az érvényben levő szabályrendeletek alapján van behatóan ismertette. A megye élén jelenleg Fábíán László főispán, a ki egyúttal Arad sz. kir. városnak is főispánja, továbbá Szathmáry Gyula királyi tanácsos alispán állanak. Ugyanígy van kidolgozva Arad sz. kir. város közigazgatásának leírása is, melynek élén jelenleg endrődi Salacz Gyula kir. tanácsos polgármester áll. A megyei közigazgatás épp úgy, mint a városi, jelenleg nagy reform előtt áll, azért kívánatosnak mutatkozott, hogy a mostani állapot oly egységes képben foglaltassék össze, mely később történetileg mindenesetre értékkel fog birni. A vármegye közigazgatása mint általában az országban, megyénkben is sok kívánni valót tüntet fel; a szervezet, mint általán el van ismerve, nem helyes, rendkívül sok anomalia fordul elő annak keretében; az összeépült községek külön előljáróságok alatt való szervezése, néha oly visszasságokra is vezet, mint a minőnek példáját a két Világos esete tünteti fel: ott ugyanis a községi illetőséget nem a lakhely, hanem a nemzetiség állapította meg. Ennek az anomáliának csak a legutolsó időben vetettek véget. Az aradvármegyei közigazgatást a létező célszerűtlen alapon azonban mégis javítani, fejleszteni lehetett; ennek fő tényezői a tökélyesbült közlekedési eszközök voltak. A helyiérdekű vasutak s legujabban a megyei telefonhálózat kiépülte után a központ érintkezése a járási székhelyekkel, ennek viszont a körjegyzőségekkel és nagyközségekkel folyton sűrűbbé és pontosabbá lőn. Általában véve azonban lehet mondani, hogy az önkormányzat határozott hanyatlást mutat; a választott megyei közegek a folytonos centralizáció mellett mindig nagyobb mértékben állami teendőket végeznek. Javadalmuk rossz, megélhetésök nincs biztosítva, ennél fogva nem is áll mindig kellő számú megfelelő erő a megyei közigazgatás rendelkezésére. A megyei törvényhatósági bizottság tagjai pedig kevés kivétellel főleg csak akkor érdeklődnek az iránt, ha választásokról, vagy saját ügyeiről van szó.

A létező alapon sokkal belterjesebb haladás mutatkozik Arad sz. kir. város közigazgatásában. E részben az utolsó két évtized alatt föltűnő

javulás mutatkozik. A városi közgyűlés hangulatáról el lehet mondani, hogy az szabály szerint komoly és méltóságteljes. Érdeklődése a város ügyei iránt soha sem lankad, nem kis részben ennek tulajdonítható, hogy ez a város, mely sem mint jogi személy, sem mint közönség nem gazdag, oly közhasznú és igen nagy beruházást kívánó alkotásokat tudott létesíteni, mint a technikai vívmányok mai színvonalon álló csatornázás és vízvezeték. E tekintetben Arad az összes alföldi városokat, sőt lehet mondani az összes magyar vidéki városokat megelőzte s a városi civilizált élet oly biztos alapjait fektette le, melyek annak a jövőben nagyobb lendületet fognak biztosítani. Legujabban a város főközlekedési utait és főterét kívánja rendezni. E végből kövezetét javítandó 300,000 frtot meghaladó összeget kíván kölcsön venni, melyet azután a kövezésre évről-évre ugysis fordítandó tételből eszközendő megtakarítással fedezne. Nincs a közgazdasági, közigazgatási és közművelődési téren egy fontos érdek sem, melyet a város tanácsa és képvisellete szem előtt tévesztenének. A vezetés és ellenőrzés között koronként véleménykülönbség, néha ellentét keletkezik ugyan, de miután mind a kettő őszintén a város javának alapján áll, azok rendszerint az eljárás helyes irányának megtalálásával elsimulnak.